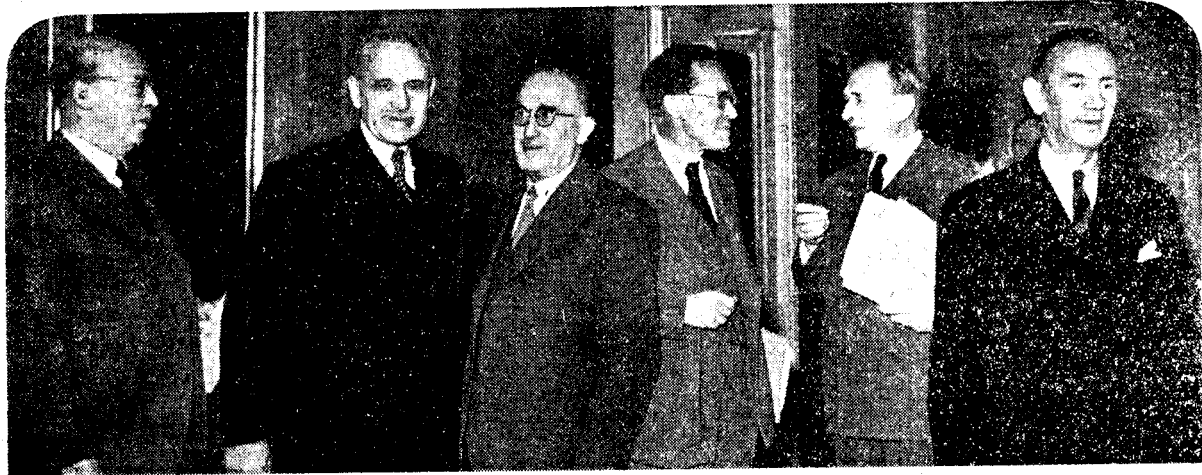

Diskusjonen gikk livlig i Stortingets korridorer før Odelstingets møte i formiddag. Til venstre ses stortingspresident Monsen, som var medlem av regjeringen Nygaardsvold inntil juletid 1939. På det neste bilde står Fjermøros (v), som er ordfører for innstillingen om utenriks- og forsvarspolitikken under regjeringen Nygaardsvold til 7. juni 1940, i samtale med Grønner (h), ordfører for avsnittet om Høyesterett. På neste bilde ses Terje Vold, justisminister i Nygaardsvolds regjering, i samtale med protokollkomiteens formann Grønland (a). Helt til høyre Oscar Torp, finansminister i Nygaardsvolds regjering.

Matt åpning av riksrettdebatten

Lang formaliadebatt om hvem som skal ha ordet først
Grønland (a), eneste taler i realitetsdebatten i formiddag, legger skylden på regjeringene før Nygaardsvold kom i 1935

Det lå ingen sensasjon i luften før Åpningen av odelstingsdebatten om protokollkomiteens innstilling i formiddag. Utenfor Stortingbygningen var det riktignok en kø, men ikke større enn at det var god plass og mange ledige seter på galleriene i Stortingssalen da presidenten, Johan Wilk, åpnet møtet presis klokken 10. I diplomatloshen var det også tynt besatt, hverken tidligere utenriksminister Halvdan Koht eller hans kollega i regjeringen, forsvarsminister Birger Ljungberg var til stede, heller ikke såes noen av Undersøkelsskommissjonens medlemmer. På regjeringsbenken satt til å begynne med bare utenriksminister Halvard Lange, senere kom statsminister Einar Gerhardsen.

Det hendte heller ikke noe sensasjonelt i formiddagsmøtet. Riktignok lød det fra salen under den lange formaliadebatt som oppsto om rekkefølgen for de første talerne et skarpt smell, fulgt av et lynglimt. Det var Hambro som sto på talerstolen. Alle i salen og alle på galleriet kvakk til. Var det et attentat, rettet mot taleren? Den eneste som var helt ufektet var Hambro selv, han tok det med samme fatning som han gjorde natten til den 9. april og de følgende dager, da han gjorde landet så store tjenester, og ved sin raske og trygge fremferd handlet slik at det ble mulig for storting og regjering å gjøre sine viktige vedtak. Da «skuddet» lød, fortrakk han ikke en mine og avbrøt ikke sitt innlegg. Så var det heller ikke noe attentat, men bare en fotografisk lampe til en av pressefotografene bak i Stortingssalen som eksploderte.

Presidenten, Johan Wilk, erklærte debatten om protokollkomiteens innstilling for åpnet, og han føydte til: Presidenten er av den oppfatning at hver sak innenfor den foreliggende innstilling bør behandles for seg, uten noen generell debatt, dog med den unntagelse at komiteens formann får ordet først for å gjøre rede for det mandat og den arbeidsoppgave protokollkomiteen har hatt i denne sak.

Grønner (h), Østfold, forlangte ordet og uttalte: Det er i avisene i de siste dager oppstilt en talarliste den komiteens formann er gitt første talerrett. Dette vil være en riktig framgangsmåte, hvis formannen bare skal gi en fremstilling av komiteens mandat, men hvis det er hans hensikt å komme inn på selve saken, er dette et brudd på reglementets paragrafer 19 og 22, som bestemmer at sakens ordfører er første taler.

Hvis det skal foretas noen forandring i dette, må beslutning herom skje i Stortinget, Odelstinget har ingen adgang til å treffe slikt vedtak. Det er det riktige at sakens ordfører først får ordet.

Utheim (v), Møre og Romsdal, ga Grønner sin tilslutning. Den framgangsmåte som presidenten har antydnet betegner et åpent brudd på Stortingets reglement, sa han.

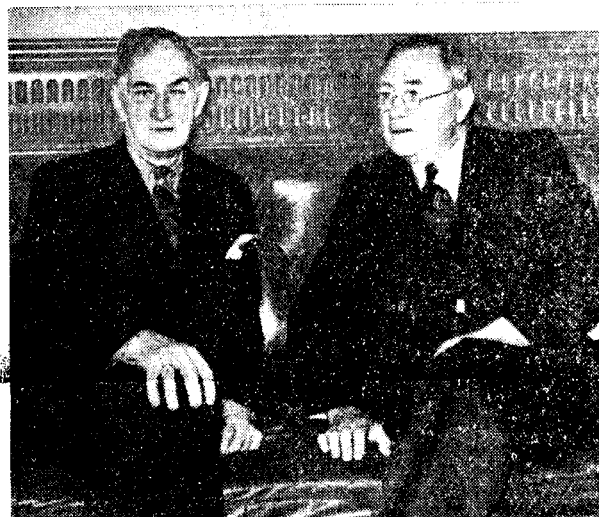
Torp (a), Oslo, Arbeiderpartiets gruppefører, understreket at selvsagt nærer ingen ønske om å foreta reglementbrudd. Den foreliggende sak er imidlertid ekstraordinær i sin form så vel som i sitt innhold. Innstillingen har fem kapitler, den må ses som et samlet hele, og komiteens formann representerer den samlede innstilling. Jeg har ikke spurt formannen om hvordan han akter å legge sitt innlegg an, men det er etter mitt skjønn naturlig og riktig, sa Torp, at han får legge saken fram. Om han i den forbindelse ønsker å gå inn på realitetene, får det bli hans egen sak å avgjøre. Jeg har selv lest reglementets paragrafer 19 og 22, men ut fra en saklig vurdering kan jeg ikke se noen grunn til å endre de forutsetnin-

Grønner spurte Torp om det virkelig kunne karakteriseres som «usaklig» å anbefale at Stortingets forretningsorden blir fulgt, hvortil Torp svarte, at hvert ting har adgang til å bestemme sin forretningsorden. Hvert Ting kan således også bestemme seg for å fravike forretningsordenen i en spesiell sak. På dette tidspunkt, sa Torp, vil jeg bestemt motsette meg det forslag som Hambro har antydnet. Å ta disse saker vekk fra Odelstinget vil etter mitt skjønn være uforvarslig.

Grønland (a) Vestfold, komiteens formann, gjorde oppmerksom på at han utelukkende kom til å beskjefte seg med innstillingens kapittel I — så fikk Odelstinget selv bestemme om talernes rekkefølge.

Presidenten erklærte i likhet med Monsen at dette punkt i forretningsordenen har vært fraveket mange ganger. I dette tilfelle står det selvsagt fritt for representantene å oppta forslag.

Fortsatt side 2, spalte 3.
(Matt åpning —)

Johan Nygaardsvold (til høyre) i ivrig samtale med forfatteren Johan Falkberget kort før Odelstinget begynte behandlingen av protokollkomiteens innstilling i formiddag.

svarsminister Birger Ljungberg var til stede, heller ikke såes noen av Undersøkelleskommissionens medlemmer. På regjeringsbenken satt til å begynne med bare utenriksminister Halvard Lange, senere kom statsminister Einar Gerhardsen.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie 2014

Det hendte heller ikke noe i formiddagsmøtet. Riktignok lød det fra salen under den lange formaldebatt som oppsto om rekkefølgen for de første talerne et skarpt smell, fulgt av et lynglimt. Det var Hambro som sto på talerstolen. Alle i salen og alle på galleriet kvakk til. Var det et attentat, rettet mot taleren? Den eneste som var helt uanfektet var Hambro selv, han tok det med samme fatning som han gjorde natten til den 9. april og de følgende dager, da han gjorde landet så store tjenester, og ved sin raske og trygge fremferd handlet slik at det ble mulig for storting og regjering å gjøre sine viktige vedtak. Da «skuddet» lød, fortrakk han ikke en mine og avbrøt ikke sitt innlegg. Så var det heller ikke noe attentat, men bare en fotografisk lampe til en av pressefotografene bak i Stortingssalen som eksploderte.

Presidenten, Johan Wiik, erklærte debatten om protokollkomiteens innstilling for åpnet, og han fydde til: Presidenten er av den oppfatning at hver sak innenfor den foreliggende innstilling bør behandles for seg, uten noen generell debatt, dog med den unntagelse at komiteens formann får ordet først for å gjøre rede for det mandat og den arbeidsoppgave protokollkomiteen har hatt i denne sak.

Grøner (h), Østfold, forlangte ordet og uttalte: Det er i avisene i de siste dager oppstilt en talerliste der komiteens formann er gitt første talerrett. Dette vil være en riktig framgangsmåte, hvis formannen bare skal gi en fremstilling av komiteens mandat, men hvis det er hans hensikt å komme inn på selve saken, er dette et brudd på reglementets paragrafer 19 og 32, som bestemmer at sakens ordfører er første taler.

Hvis det skal foretas noen forandring i dette, må beslutning herom øke i Stortinget. Odelstinget har ingen adgang til å treffe slikt vedtak. Det er det riktige at sakens ordfører først får ordet.

Uthelm (v), Møre og Romsdal, ga Grøner sin tilslutning. Den framgangsmåte som presidenten har antydnet betegner et åpent brudd på Stortingets reglement, sa han.

Torp (a), Oslo, Arbeiderpartiets gruppefører, understreket at selvsagt nærer ingen ønske om å foreta reglementsbrydd. Den foreliggende sak er imidlertid ekstraordinær i sin form så vel som i sitt innhold. Innstillingen har fem kapitler, den må ses som et samlet hele, og komiteens formann representerer den samlede innstilling. Jeg har ikke spurt formannen om hvordan han akter å legge sitt innlegg an, men det er etter mitt skjønn naturlig og riktig, sa Torp, at han får legge saken fram. Om han i den forbindelse ønsker å gå inn på realitetene, får det bli hans egen sak å avgjøre. Jeg har selv lest reglementets paragrafer 19 og 32, men ut fra en saklig vurdering kan jeg ikke se noen grunn til å endre de forutsetninger som er til stede for å gi formannen ordet først. Det er ikke saklig å si at man her vil gjøre brudd på reglementet. Det er en politisk vending, som lite tjener dem til ære som anvender den.

Stortingets førstepresident, Monsen, uttalte som representant i Odelstinget, at Stortingets forretningsorden på dette punkt har vært fraveket utallige ganger i Stortingets historie.

Hambro (h), Oslo, opplyste at det vil bli fremført forslag om at de to kapitler i innstillingen som ikke angår det konstitusjonelle ansvar, blir oversendt Stortinget. Ut fra den forutsetning måtte det være en selvfølge at sakene ble debattert hver for seg og skarpt atskilt fra hverandre.

Grøner spurte Torp om det virkelig kunne karakteriseres som «usaklig» å anbefale at Stortingets forretningsorden blir fulgt, hvortil Torp svarte, at hvert ting har adgang til å bestemme sin forretningsorden. Hvert Ting kan således også bestemme seg for å fravike forretningsordenen i en spesiell sak. På dette tidspunkt, sa Torp, vil jeg bestemt motsette meg det forslag som Hambro har antydnet. Å ta disse saker vekk fra Odelstinget vil etter mitt skjønn være uforvarlig.

Grønland (a), Vestfold, komiteens formann, gjorde oppmerksom på at han utelukkende kom til å beskjefte seg med innstillingens kapittel I — så fikk Odelstinget selv bestemme om talernes rekkefølge.

Presidenten erklærte i likhet med Monsen at dette punkt i forretningsordenen har vært fraveket mange ganger. I dette tilfelle står det selvsagt fritt for representantene å oppta forslaget.

Fortsatt side 2, spalte 3.
(Matt åpning —)

Gabriel Moseid (h), medlem av presidentskapet av 1940, har forberedt seg på et meget langt innlegg i debatten. Her ses han ved kaffebordet i Stortingets restaurant i formiddag, ivrig bladdende i sine papirer.

Johan Nygaardsvold (til høyre) i ivrig samtale med forfatteren Johan Falkberget kort før Odelstinget begynte behandlingen av protokollkomiteens innstilling i formiddag.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Nygaardsvold forsvarer seg i Odelstinget

*Han retter skarp kritikk mot Undersøkelleskommissjonen
«som har forstått å mørklegge ansvaret»*

**Underlig historie om at store deler av dens innstilling
er utformet på Grini**

Heller ikke i dag var det fullt på galleriene i Stortingssalen da odelstingsdebatten om regjeringen Nygaardsvolds utenriks- og forsvarspolitikk fortsatte klokken 9 i formiddag. Tidligere utenriksminister Halvdan Koht hadde innfunnet seg og satt i diplomatiosjen da møtet ble åpnet, og på regjeringens benken satt statsminister Einar Gerhardsen, utenriksminister Halvard Lange og en rekke av Regjeringens øvrige medlemmer.

Det var virkelig verd å ofre formiddagen, for det skjedde noe i Odelstinget i dag. Johan Nygaardsvold sto fram som første taler og forsvarte seg i et to timer langt foredrag mot kritikken fra undersøkelseskommissjonen og protokollkomiteen. Det var en bitter og skuffet mann som talte. Man kan forstå hans bitterhet, men i hans lange forsvarsinlegg var det ikke engang en antydning av skyldfølelse. Regjeringens gode gjerninger i årene etterat den kom til makten ble imidlertid ofret bred omtale.

Nygaardsvolds innlegg var spekket med ironiske utfall mot Undersøkelseskommissjonen, hvis innstilling han ikke levnet stor ære. Den har gitt en tendensiøs fremstilling, sa han. Innstillingen er utspekulert skrevet, kommissjonen har forstått å mørklegge ansvaret, dens resonnement er nesten tragikomisk — slike uttrykk var det mange av i hans innlegg. Han fortalte også at en fremskutt mann fra okkupasjonstiden hadde sagt at store deler av kommissjonens innstilling var utformet på Grini. Nygaardsvold sluttet med sterkt å bebreide at mindretallet i protokollkomiteen, de borgerlige medlemmene, ikke har tatt konsekvensen av sin oppfatning og foreslått riksrett.

Etter Nygaardsvold talte Martin Andersen, Arendal, medlem av protokollkomiteen, i vanlige kommunistiske vendinger.

I dagens møte hadde også Wright (h), Forsgrunn, ordet. Han tilbakestilte Nygaardsvolds angrep på Undersøkelseskommissjonen. Hans innlegg var preget av stor saklighet.

Nygaardsvold har ordet

— Det kan kanskje være enkelte som mener at vi som har vært medlemmer av den regjering hvis gjøren og laden Odelstinget behandler i dag burde være innhale i denne sak, begynte Nygaardsvold. Jeg mener imidlertid at enten vi er habile eller inhabile når avgjørelsen skal treffes så er det på sin plass at jeg tar ordet her og på regjeringen Nygaardsvolds vegne redegjør for vårt syn på de spørsmål som skal behandles.

Den har tatt nok så lang tid denne granskningen, og det har ikke vært hyggelig å gå og vente på resultatet. Ryktene har svirret og de av Regjeringens medlemmer som Undersøkelseskommissjonens kritikk gikk utover, har i disse 3 år måttet finne seg i de mange både offentlige og anonyme angrep som er blitt rettet mot dem uten å kunne ta offentlig til motmæle i noen videre utstrekning.

Jeg er derfor takknemlig for at vi nu er kommet så langt at Odelstinget kan ta fatt på behandlingen av denne vanskelige sak.

Det er protokollkomiteens innstilling som i dag skal behandles her i Odelstinget, men da det er Granskingskommissjonens innstilling som ligger til grunn, blir det i første rekke dens behandling jeg må se litt på.

EN SKJEV OG TENDENSJOS FREMSTILLING

Når granskingskommissjonen har valgt å sjålte ut Regjeringens innenrikspolitikk og kun befatte seg med dens utenriks- og forsvarspolitikk, forekommer det meg at hele dens fremstilling og innstilling, også om den del av Regjeringens politikk som den befatter seg med, må bli i høyeste grad skjev og tendensiøs.

Regjeringen Nygaardsvolds utenrikspolitikk og især dens forsvarspolitikk må nemlig etter min mening ses på bakgrunn av de sosiale og økonomiske forhold som hersket her i landet da regjeringen tiltrådte. Granskingskommissjonen har unnlat å komme inn på disse forhold.

Også i vårt land herjet krisen den gang. Vårt jordbruk var hardt rammet. Det samme var forholdet i fiskerinæringen. Også vår industri arbeidde tungt og det var stor arbeidsledighet, sosial elendighet, sult og savn i tusener av hjem. Alt var lukket og stengt for den ungdom som da vokste opp, og det er sannelig ikke samfunnets fortjeneste at ikke datidens ungdom gikk moralsk helt til grunne.

I 1933 la så DNA fram sitt såkalte kalte kriseprogram. Det viste seg da valgresultatet forelå at folket nu ville at det skulle føres en mer arbeidsvennlig politikk. I sin tiltrædelseserklæring sa Regjeringen bl. a. følgende:

«I samarbeid med Stortinget vil Regjeringen sette all sin evne inn på kampen mot krisen».

Nu spør jeg: Var det noen som under debatten om denne erklæring oppnerte mot dette arbeidsprogram. Var det noen som forlangte at bevilgningene

til forsvaret skulle gå foran alt annet. A nei, det var ikke det.

Taleren påviste nærmere hvordan Regjeringens krisepolitikk den gang etter hans mening hadde bidratt til å høyne nivået i landet både økonomisk og mentalt — og fortsatte:

Nu vil kanskje mange si: Men hva har alt dette med Undersøkelseskommissjonens og protokollkomiteens innstillinger å gjøre?

Jo, det er det jeg mener at det har. Etter min mening må regjeringen Nygaardsvolds forsvarspolitikk ses på bakgrunn av det store økonomiske gjenreisningsarbeid den utførte i årene 1935—40.

Det var etter 1936 at den internasjonale situasjon ble mer og mer tilspissert, men fra da og til 1940 skjøt også Regjeringens bevilgningene til vårt militære forsvær.

Alt dette har Undersøkelseskommissjonen ikke forstått eller ikke villet forstå.

Det granskningen omfatter er Regjeringens utenriks- og forsvarspolitikk, alt annet skyves til side. For meg er denne avgrensningen nok så forståelig. Hvis den hadde gjort det, så ville eller kunne ikke dens bemerkninger ha blitt så gjennomført ondskapsfulle som de ble. Den måtte da også ha tatt stilling til regjeringen Nygaardsvolds krisepolitikk kontra den som ble ført før denne regjering tiltrådte, men det synes vel kommissjonen det var for risikabelt å innlate seg på.

Den 11. august 1947 sendte jeg et skriv til komiteen hvori jeg søkte å forklare hvordan jeg så på kommissjonens vurderinger av Regjeringens arbeid.

Men det ser ikke ut til at protokollkomiteen har tatt det minste hensyn til hva jeg skrev og hva jeg mente.

Jeg vet ikke hva årsaken er til denne taushet.

«FORSVARSORDNINGEN AV 1933 HANG I LØSE LUTTEN»

Det synes meg nok så forklarlig at etter skernes overfall den 9. april, etter 2 måneders krig og etterat Regjeringen var reist ut av landet, var det nok så nærliggende å velte all skylden over på Regjeringen. Hvis så en slik forhånds stillingtagen, skapt av sorg og forbitrelse over det som var skjedd, var pavirket av 1/4 personlig animositet og 3/4 politisk motsattningsforhold, for ikke å si politisk hat, kan det være forståelig om disse ingredienser beholder sin livskraft også etter frigjøringen.

Det første forhold kommissjonen kritiserer Regjeringen for er at den ikke etterkom de forutsetninger forsvarsordningen av 1933 var bygd på. Det vil si at Regjeringen ikke tok fatt på en sterk militær opprustning straks den tiltrådte.

Forsvarsordningen av 1933 kan en godt si hang i løse lutten. Realiseringen, opprustningen, avhjelp av alle disse mangler ble overlatt som en arv til kommende regjeringer og kommende storting, det var ikke meningen at alt dette skulle tas opp straks.

Det viser seg imidlertid at selv om en stiller opp beregningen på den for regjeringen Nygaardsvold mest ugunstige måte, så blir det i gjennomsnitt bevilget nesten 90 pst. mer pr. år enn det var

Fortsatt side 2, spalte 3.
(Riksrett-debatten —)

Johan Nygaardsvold, fotografert mens han holder sitt forsvarsinlegg i Odelstinget i formiddag.

EN SKJEV OG TENDENSJØS

FREMSTILLING

Når granskningskommissjonen har valgt å slakte ut Regjeringens innenriks- og forsvarspolitikk, forekommer det meg at hele dens fremstilling og innstilling, også om den del av Regjeringens politikk som den befatter seg med, må bli i høyeste grad skjev og tendensiøs.

Regjeringen Nygaardsvolds utenriks- og forsvarspolitikk og især dens forsvarspolitikk må nemlig etter min mening ses på bakgrunn av de sosiale og økonomiske forhold som hersket her i landet da regjeringen tiltrådte. Granskningskommissjonen har unnlatt å komme inn på disse forhold.

Også i vårt land herjet krisen den gang. Vårt jordbruk var hardt rammet. Det samme var forholdet i fiskerinæringen. Også vår industri arbeidet tungt og det var stor arbeidsledighet, sosial elendighet, sult og savn i tusener av hjem. Alt var lukket og stengt for den ungdom som da vokste opp, og det er sannelig ikke samfunnets fortjeneste at ikke datidens ungdom gikk moralsk helt til grunne.

I 1933 la så DNA fram sitt såkalte kalte kriseprogram. Det viste seg da valgresultatet forelå at folket nu ville at det skulle føres en mer arbeidsvennlig politikk. I sin tiltrædelseserklæring sa Regjeringen bl. a. følgende:

«I samarbeid med Stortinget vil Regjeringen sette all sin evne inn på kampen mot krisen».

Nu spør jeg: Var det noen som under debatten om denne erklæring oppnærte mot dette arbeidsprogram. Var det noen som forlangte at bevilgningene

skriv til komiteen hvori jeg søkte å forklare hvordan jeg så på kommisjonens vurderinger av Regjeringens arbeid. Men det ser ikke ut til at protokollkomiteen har tatt det minste hensyn til hva jeg skrev og hva jeg mente. Det er det ikke hva årsaken er til denne taushet.

«FORSVARSORDNINGEN AV 1933 HANG I LØSE LUFTEN»

Det synes meg nok så forklarlig at etter Jaskernes overfall den 9. april, etter 2 måneders krig og etterat Regjeringen var reist ut av landet, var det nok så merliggende å velte all skylden over på Regjeringen. Hvis så en slik forhånds stillingtagen, skapt av sorg og forbitrelse over det som var skjedd, var påvirket av 1/4 personlig animositet og 3/4 politisk motsætningsforhold, for ikke å si politisk hat, kan det være forståelig om disse ingredienser beholder sin livskraft også etter frigjøringen.

Det første forhold kommisjonen kritiserer Regjeringen for er at den ikke etterkom de forutsetninger forsvarsordningen av 1933 var bygd på. Det vil si at Regjeringen ikke tok fatt på en sterk militær opprustning straks den tiltrådte.

Forsvarsordningen av 1933 kan en godt si hang i løse luften. Realiseringen, opprustningen, avhjelp av alle disse mangler ble overlatt som en arv til kommende regjeringer og kommende storting, det var ikke meningen at alt dette skulle tas opp straks.

Det viser seg imidlertid at selv om en stiller opp beregningen på den for regjeringen Nygaardsvold mest ugunstige måte, så blir det i gjennomsnitt bevilget nesten, 90 pst. mer pr. år enn det var

Fortsett side 2, spalte 3.
(Riksstett-debatten —)

Tidligere utenriksminister Halvdan Koht satt i diplomattiosjen i formiddag og lyttet intenst til sin regjeringssjefs lange innlegg. Den danske presseattache, Sigvald Kristensen følger ikke mindre interessert med.

en enn
år leg-

SIVILE BEREDSKAP
angår» så viser kommisjonens nesten surmulende vurderinger, at den også her har funnet at forsvarsforholdene er alt annet den behandler. Men det er ilksom den her ikke våger å si seg riktig løs.

Visstnok en del misfornøyd med resultatet av granskningen på dette felt erklærer den: Regjeringens senere arbeid med å skaffe sivile forsyninger gir ikke grunn til kritikk. Av denne mutie avslutning synes jeg nesten å høre at den helst hadde villet skrive: «gir dessverre ikke grunn for kritikk».

Kommisjonen sier også med klare ord at når den ikke finner grunn til kritikk, så skal det heller ikke gås nærmere inn på det som kan tale til Regjeringens fordel for ikke å si ros.

Jo, Regjeringen har sønnelig hatt, som protokollkomiteen uttrykker det, «kunlige menn» og upartiske og rettferdige dommere over sine gjerninger.

DEN TREDJE STORE ANKLAGE
som kommisjonen retter mot Regjeringen angår Regjeringens forhold den 8. og 9. april.

Så vidt jeg forstår legger kommisjonen skylden først og fremst på statsministeren for at det ikke ble mobilisert de første dagene av april, og når ikke det ble gjort, for at mobiliseringen den 8.-9. synes så uret som den etter kommisjonens fremstilling synes å være. Den sier bl. a. følgende:

«Statsministeren burde i sin hånd ha samlet hele utenriks- og forsvarspolitikk. Dette skjedde ikke. Da han gjorde seg gjeldende om morgenen den 8. april, var det ikke for å ta ledelse og ansvar. Han tok derimot et standpunkt som ledet til at også denne dagen gled bort i en langtrukket og lite givende debatt i utenrikskomité og storting».

Jeg for min del finner ikke å kunne svare på en slik uttalelse fra kommisjonens side, for jeg forstår ikke hva meningen kan være.

Er det kommisjonens mening at statsministeren den 8. april skulle ha avskjediget Koht, Ljungberg og forskjellige militære sjefene og i sin person forent alle disses makt og myndighet? Er det videre meningen at statsministeren den 8. april skulle ha avlyst både møtet i utenrikskomiteen og i Stortinget? — Ja, det ser så menn slik ut.

Jeg tror trygt jeg kan si at hvis statsministeren den 8. april hadde oppført seg slik, så hadde det siste blitt verre enn det første. Det ville blitt

angår om.

Det er fra flere hold uttalt at kommisjonens innstilling var et akstykke som ville danne grunnlaget for historiens dom over regjeringen Nygaardsvold. Det er det ordet her i dag og fremholdt mitt og Regjeringens syn på de forhold som kommisjonen har behandlet i sin innstilling, så er det for at dette syn også skal følge akstykkene når historiens dom skal felles. Jeg imøtseter den dom med ren og rolig samvittighet.

Kommisjonens innstilling utformet på Grini?
Nygaardsvold fortalte følgende historie:

En mann i fremskutt stilling, en mann som var i Norge under okkupasjonen og som ble hedret med et langt opphold på Grini, så til meg straks etterat kommisjonens innstilling var offentliggjort: «Jeg er ikke det minste forbauset over kommisjonens innstilling. Etter mitt skjønn og min erfaring ble en stor del av den, særlig det som angår Regjeringen, utformet på Grini. Meget av den er nemlig så å si ord til annet det som ble sagt og agiteret med av et visst koteri der — et koteri som gjorde anstrengelser for å vinne tilslutning blant fangene for sine meninger og anklager mot Regjeringen — meninger og anklager som har fått skriftlig form i kommisjonens innstilling».

Nygaardsvold tilføyet: — Jeg kan ikke ha noen mening om hvor meget som er riktig og hvor meget som er overdrevet i en slik uttalelse.

Så til slutt noen ord
om protokollkomiteens innstilling. Den følger i fellespremisseene stort sett kommisjonens både i syn og fremstilling. I særpremissene og i konklusjonen er det derimot nok så stor forskjell.

Jeg vil bare om mindretallets særpremisses og konklusjon si følgende:

Det jeg kan og vil bebreide mindretallet for, er at det ikke tar konsekvensene av sin oppfatning og foreslår riksrett. Det synes meg å være nok så klart, at hvis ansvarlige stortingsmenn mener at en regjering eller enkelte regjeringsmedlemmer har unnlat å gjøre sin plikt, eller på annen måte forbrutt seg konstitusjonelt sett, og sier dette i et offentlig dokument så må det være vedkommende stortingsmenns plikt å foreslå riksrett. Det nytter ikke å komme vekk fra denne plikt ved å henvisne til utenforliggende hensyn, f. eks.

Undersøkelseskomisjonen er oppnevnt ved kgl. resolusjon etter et enstemmig stortingsvedtak. I den regjering som oppnevnte Undersøkelseskomisjonen medlemmer hadde Det norske Arbeiderparti flertallet. Jeg vet ikke om hr. Nygaardsvolds angrep også skal være tenkt som et angrep mot sine egne partifeller i den daværende regjering.

Vi vet alle at hr. Nygaardsvold kan være meget temperamentsfull og meget subjektiv i sine uttalelser på denne talerstol, men jeg må allikevel beklage at hr. Nygaardsvold slynger den slags beskyldninger ut overfor Undersøkelseskomisjonen, hvis medlemmer netter alminnelig aktelse innen hele folket.

Mr. Grønland har kritisert at de militære ledere ikke satte fram sine krav flere år i forveien. De burde allerede før ha gjort myndighetene oppmerksom på at så og så meget var uunngåelig på den tiden, for at vårt militære still hadde noen som helst verdi som forsvar. Så fikk myndighetene bestemme om forsvar skulle opprettholdes, eller ikke.

Jeg vet ikke om hr. Grønland noensinne kunne tenke seg den mulighet å sette seg inn i kommanderende generals stilling i 1935 etterat regjeringen Nygaardsvold var dannet. Det var en regjering hvis parti to år i forveien etterat Hitlers maktovertagelse hadde funnet sted, fremsatte forslag om at hær og Marine skulle avvikles, og som hadde en forsvarsminister som var marine skulle avvikles, og som var en typisk representant for det brukne gevær.

Mon ikke hr. Grønland hvis han bestir det ene evnen, vil resonnerer som så: Nu nytter det ikke med store krav. Nu gjelder det å komme med de forslag som man muligens kan få Regjeringen til å akseptere.

MEN DE FAKTISKE FORHOLD
er at det gang på gang fra ansvarlig militært hold er sagt tydelig fra hvor utfordrende stillingene var omkring forsvar. Jeg kan henvise til bilag 2 i Undersøkelseskomisjonens innstilling om Norsk forsvarspolitikk for 9. april 1940, hvor der er referert en rekke uttalelser fra de militære sjefene. Og jeg skal minne om at da regjeringen Nygaardsvold fremla sitt første budsjettforslag for 1936-37, hadde kommanderende general gjort statsmaktene oppmerksom på at grunnlaget for vårt nøytralitetsvern ennå ikke var brakt i orden etter forsvarsordningens forutsetning, at det ville ta tid å få det i orden og at det først var når grunnlaget var brakt i orden at man kunne slå seg til ro med at ytterligere styrkelse av forsvar kunne ordnes nok så fort ved ekstraordinære foranstaltninger.

I budsjettforslaget for 37-38 fremla kommanderende general en oversikt over bevilgninger som måtte skaffes for å tillate øyeblikkelig oppstilling av nøytralitetsvakt i kamplær stand.

Jeg henviser også til hva kommanderende general uttalte i forbindelse med budsjettforslagene for 38-39 og for 39-40. I det siste gjør han oppmerksom

Såvidt Aftenposten 10. april kontorsjef Berdahl i Prisdirektoratet er det Stavangermelken det først og fremst har vært tale om å si, da melken derfra blir utfordningsmessig dyr. Kontorsjefen nevner noe sånt som 10-12 øre i ekstraordinære transportomkostninger pr. liter. Mer kan han ikke si, for kunnegjeringer kommet på trykk.

Avdelingssjef Eikeseth i Ostlandets Melkesentral opplyser at Oslo hitil har fått 30,000 liter melk fra Stavanger hver dag, men at tilførselen allerede begynner å minke. I fjor ble det helt stopp i Stavangermelken utpå vinteren, fordi Stavanger da hadde mer enn nok med å forsyne Vest- og Sørlandsbyene med melk, først og fremst Bergen og Arendal. Om det vil gå likedan i år, er det ikke mulig å ha noen mening om. Forholdet tyder alt på at der er mere melk på Vestlandet i år enn i fjor.

Suppleringsmelken fra Stavanger utgjør 25-30 prosent av den suppleringsmelk som i øyeblikket tilføres Oslo. 30,000 liter vil si 120,000 dagrasjoner til voksne, friske mennesker. Det er klart

som skjedde i 1940, er regjeringen Gerhardsen ansvarlig for det som skjer i dag, fordi den fortsetter samarbeidet med stoffnansen. Jeg tenker på hvorledes den støtter de imperialistiske makter, med USA i spissen, mot Sovjet, Russland, og dens forsøk på å trekke Norge med i en vest-europeisk militær-blokk med aggresjon mot Sovjet. Alt dette bidrar i høy grad til å bringe verdensfreden i fare. Det er storkapitalismens representanter som er de skyldige. Taleren skal derimot inn på forhold omkring Administrasjonsrådet, og hevder at dette i virkeligheten ble et samarbeidsorgan til fordel for tyskerne.

Her blir taleren avbrutt av presidenten som ber ham holde seg til den foreliggende innstilling. Det er ikke Administrasjonsrådet eller regjeringen Gerhardsen vi beskjeftiger oss med i dag, sa presidenten.

Martin Andersen konkluderte med å fremsette følgende forslag: «Odelstinget beslutter å nedsette en parlamentarisk undersøkelseskomisjon med det mandat å undersøke d.c. rolle stortingen — den utenlandske og innenlandske monopolkapital — har spilt for og under okkupasjonen. Kommisjonen velges av Stortinget etter innstilling fra valgkomiteen».

Hva jeg her nevner om kommanderende generals utredninger gjelder også kommanderende admiral. Det er tilstrekkelig å henvise til hans utredning til budsjettforslagene om de mangler som forlisk innenfor sjoforsvaret, særlig innen Marinen, og som måtte avhjelpes.

Jeg har nevnt disse ting, fordi det gjelder bebreidelse for våre høyeste militære sjefene, som her i dag ikke kan komme til orde. Jeg finner derimot liien grunn til å komme særlig inn på hr. Grønlands mange påstander om militærpolitikk i vårt land for 1939, da jo Regjeringens forhold for hvert av de enkelte år har vært gjennomgått av protokollkomiteen og fått sin avgjørelse i Odelstinget. Det er tilstrekkelig å vise til bilagene til Undersøkelseskomisjonen av 1945. Dog har jeg lyst til å nevne at etter Hitlers maktovertagelse i februar 1933 tok Arbeiderpartiet den 24. mars s. å. opp et forslag i Stortinget om å avvikle hær og marine. At det skulle være en følge av Hitlers maktovertagelse må i dag fortone seg nok så enendommelig, og jeg vet ikke hvordan Grønland vil betegne dette underlige forslag, om det var en feilvurdering eller om det var en mangel på forståelse av forsvarets nødvendighet, som ennå ikke var gått opp for Arbeiderpartiet.

Spørsmålet om statsminister Nygaardsvold vil jeg komme tilbake til; likeså forsvarsminister Ljungberg, hvis 3½ måneders deltagelse i Regjeringen for 9. april ikke i vesentlig grad kunne gi ham anledning til å utforme Regjeringens politikk når det gjaldt forsvarsspørsmål.

Jeg vil først behandle

UTENRIKSMINISTER KOHT
som i fem år hadde ledet Norges utenrikspolitikk og som derved fikk en inngripende innflytelse på hele hendelsesforløpet for 9. april.

Der foreligger allerede et rikt kildemateriale fra utenriksminister Kohts hold — i hans forklaringer, i hans berker, artikler og brev til protokollkomiteen.

Koht sier bl. a. at det ikke bare var finansielle hensyn som gjorde det vanskelig for Regjeringen å ofre meget på forsvar. «Et annen hindring lå i den antimilitaristiske politikk som Arbeiderpartiet for hadde stridt for». De politiske vilkår i verden måtte drive fram et skifte,

Steinras på Flåmsbanen
Bergen, 10. oktober. (Fra Aftenpostens korrespondent). I går ettermiddag gikk det et steinras på Flåmsbanen. En sver stein på 5 kubikkmeter kom rutsjende nedover fjelliden og tok med seg et par skinner og en del sviller. Heldigvis var ikke toget i nærheten. Det var på vei fra Flåm og skulle til Myrdal. Det tok tre og en halv time å få skinnelaget utbedret slik at toget kunne fortsette.

Været
Tirsdag 10. oktober 1940
10-10-40
OKLART
HALVSØYET
ØVERSKYET
11 VR
12 REANVAR
13 SNØVÅR
14 REGNBYR
15 SNØBYR
16 TRÅ
17 TØRRE
18 TØRRE

skal være tenkt som et angrep mot sine egne partifeller i den daværende regjering.

Vi vet alle at hr. Nygaardsvold kan være meget temperamentsfull og meget subjektiv i sine uttalelser på denne talerstol, men jeg må allikevel beklage at hr. Nygaardsvold slynger den slags beskyldninger ut overfor Undersøkelseskommissjonen, hvis medlemmer nvtar alminnelig aktelse innen hele folket.

Hr. Grønland har kritisert at de militære ledere ikke satte fram sine krav flere år i forveien. De turde allerede før ha gjort myndighetene oppmerksom på at så og så meget var uomgjengelig nødvendig for at vårt militære stell hadde noen som helst verdi som forsvar. Så fikk myndighetene bestemme om forsvaret skulle opprettholdes, eller ikke.

Jeg vet ikke om hr. Grønland noenstunne kunne tenke seg den mulighet å sette seg inn i kommanderende general's stilling i 1935 etterat regjeringen Nygaardsvold var dannet. Det var en regjering hvis parti to år i forveien etterat Hitlers maktovertagelse hadde funnet sted, fremsatte forslag om at hær og Marine skulle avvikles, og som hadde en forsvarsminister som var marin og skulle avvikles, og som var en typisk representant for det brukne gevær.

Mon ikke hr. Grønland hvis han bestitter denne evnen, vil resonnerer som så: Nu nytter det ikke med store krav. Nu gjelder det å komme med de forslag som man muligens kan få Regjeringen til å akseptere.

MEN DE FAKTISKE FORHOLD

er at det gang på gang fra ansvarlig militært hold er sagt tydelig fra hvor utilfredsstillende forholdene var omkring forsvaret. Jeg kan henvise til bilag 2 i Undersøkelseskommissjonens innstilling om Norsk forsvarspolitikk for 9. april 1940, hvor der er referert en rekke uttalelser fra de militære sjefene. Og jeg skal minne om at da regjeringen Nygaardsvold fremla sitt første budsjettforslag for 1936-37, hadde kommanderende general gjort statsmaktene oppmerksom på at grunnlaget for vårt nøytralitetsvern ennå ikke var brakt i orden etter forsvarsordningens forutsetning, at det ville ta tid å få det i orden og at det først var når grunnlaget var brakt i orden at man kunne slå seg til ro med at ytterligere styrkelse av forsvaret kunne ordnes nokså fort ved ekstraordinære foranstaltninger.

I budsjettforslaget for 37-38 fremla kommanderende general en oversikt over bevilgninger som måtte skaffes for å tillate øyeblikkelig oppsetning av nøytralitetsvakt i kampklar stand.

Jeg henviser også til hva kommanderende general uttalte i forbindelse med budsjettforslagene for 38-39 og for 39-40. I det siste gjør han oppmerksom på at de senere års begivenheter hadde vist at vi måtte regne med plutselig og voldsom åpning av operasjonen, og dette måtte skjerpe kravet til vår krigsberedskap. Vi måtte treffe tiltak til å korte av mobiliseringstiden, og vi måtte modernisere feltavdelingenes oppsetning.

En rekke av kommanderene general's forslag ble ikke engang oppført til behandling i departementets budsjettforslag, hvilket ble påtalt av flere av militærkomiteens medlemmer. Stortinget ble således ikke gjort kjent med dem uten at man fikk anledning til å lese de underliggende bilag. I hvilken grad representantene får den anledning, tror jeg samtlige representanter er kjent med.

utstillingen i mars s. a. opp. I tillegg, Stortinget om å avvikle hær og marine. At det skulle være en følge av Hitlers maktovertagelse må i dag fortone seg nokså eiendommelig, og jeg vet ikke hvordan Grønland vil betegne dette underlige forslag, om det var en feilurdering eller om det var en mangel på forståelse av forsvarets nødvendighet, som ennå ikke var gått opp for Arbeiderpartiet.

Spørsmålet om statsminister Nygaardsvold vil jeg komme tilbake til; likeså forsvarsminister Ljungberg, hvis 3½ måneders deltagelse i Regjeringen for 9. april ikke i vesentlig grad kunne gi ham anledning til å utforme Regjeringens politikk når det gjaldt forsvarsspørsmål.

Jeg vil først behandle

UTENRIKSMINISTER KOHT

som i fem år hadde ledet Norges utenrikspolitikk og som derved fikk en inngripende innflytelse på hele hendelsesforløpet for 9. april.

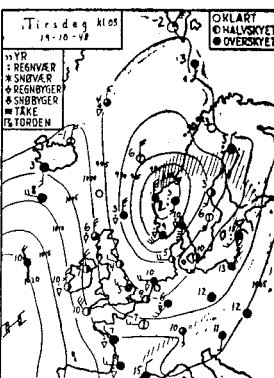
Der foreligger allerede et rikt kildemateriale fra utenriksminister Kohts hold — i hans forklaringer, i hans bøker, artikler og brev til protokollkomiteen.

Koht sier bl. a. at det ikke bare var finansielle hensyn som gjorde det vanskelig for Regjeringen å ofre meget på forsvaret. «Et anna hindring låg i den antimilitaristiske politikken som Arbeiderpartiet før hadde stridd for.» De politiske vilkår i verden måtte drive fram et skifte,

Steinras på Flåmsbanen

Bergen, 19. oktober. (Fra Aftenpostens korrespondent). I går ettermiddag gikk det et steinras på Flåmsbanen. En svar stein på 5 kubikkmeter kom rutsjende nedover fjellsiden og tok med seg et par skinner og en del sviller. Heldigvis var ikke toget i nærheten. Det var på vei fra Flåm og skulle til Myrdal. Det tok tre og en halv time å få skinneløsemet utbedret slik at toget kunne fortsette.

Været

Værvarslet: Avtagende, nordvest bris, forbigående pent vær.

stort på London. I april, idet jeg kort tid førut var sloppet ut fra Grini og måtte være forsiktig. En dag jeg har talt med sier at London meddeite, at hvis NS-folket gav seg uten oppstyr (kamp), når tyskerne som ventet snart kapitulerte, ville de bli pent behandlet. Det er sagt at dette også skulle være nevnt i hemmelige nyhetsorganer. Er dette riktig? I bekreftende fall er hurtig amnesti påtrengende nødvendig.

Av dette kunne det se ut som om det er brukt lureri overfor NS-folk. Hva som til enhver tid er sagt fra London våger ikke jeg å uttale meg om. Det var ikke mulig å følge så nøyaktig med. Men jeg har liggende på mitt skrivebord de paroler HL ville ha sine tillitsmenn til å sende til landssvikene. Det er de papirer som ble sendt meg fra kontaktpunktet, som jeg har her. Det er to skriv, det ene til angivere, det annet til mer forsiktige NS-folk. Skrivet til angiverne har her mindre interesse.

Skrivet til de spake nazister lyder slik:

Det er ikke skygge av tvil lenger at Tyskland taper sin krig mot resten av verden. De har alt tapt den og det er tydelig at det går raskt mot slutten, og så kommer oppgjørets time for Dem. De gruer. Vi forstår det. Men De skal være klar over en ting. De får — i motsetning til nazistenes motstandere — med en rettsstat å gjøre, en stat som ikke straffer uten lov og dom. Det blir en ordentlig rettergang det vil bli krevd beviser for Deres skyld. De vil få en forsvarer osv., osv. og — hva som ikke er minst viktig — straffen vil bli utmålt etter hva De har gjort. Det er ikke slik at «alt er tapt allikevel» og at det blir det samme hvordan De stiller Dem den tiden som er igjen. Velg ikke desperasjonens linje. Det er i Deres egen interesse at De ikke får mer på samvittigheten enn De har ved å delta i eller stilltiende se på nye overgrep. Innenfor NS er det både møteholdne medlemmer og aktive terrorister — og denne forskjell vil domstolene ta hensyn til. Vi har interesse av at ofrene og ødeleggelsene i den siste tiden blir så få og små som mulig. De har interesse av å oppføre Dem slik at domstolene anser Dem på mildeste måte. Gi ikke fienden aktiv støtte. Bær ikke våpen mot nordmenn. Angi ingen til politiet. Delta ikke i raziaer og ransakinger. Vær ikke med på å peke ut gisler. Medvirk ikke til å bringe norske verdier på fiendtlige hender. Vær ikke med på å ødelegge norske verdier når tyskerne trekke seg tilbake! Husk at hjemmefrontens øyne følger Dem! Alt hva De gjør kommer for en dag. Og oppgjøret er nå meget nær.

Jeg mottok dette skriv så sent som i uken 15.—21 april i år, og fikk da sendt det ut til en del nazister. At de skulle få noe senere skriv om den behandling, er neppe trolig. Som det framgår av skrivet, står det der ikke noe om at NS-folk skal slippe oppgjøret, selv om de har vært «snille». De skal få sin straff etter det de har gjort, slik norsk rettspraksis er. Og det er vel slik våre domstoler behandler landssvikene?

Dette er ikke ment som noe angrep på hr. Halbos artikkel. Det problem han der stiller, må alle tenkende mennesker stille seg. Og de som har hatt noe med fangne landssvikere å gjøre i denne tiden,